

HÖLDERLIN

Hölderlin a német líra talán legtalányosabb képviselője általában még ma is úgy él a világ irodalmi köztudatában, mint a *Hüperión*, az *Empedoklész-változatok* vagy a Diotima-versek „éteri hangú”, „transzcendentális”, „szűzies ihlettségű” alkotója — vagy heideggeri megfogalmazásban: „a költők költője.” És ez még a jobbik eset. Mert az elborult elmével csaknem négy évtizedig „padlásszobasírjába” vonult poétát a múlt század közepe táján bekövetkezett halála után szinte teljesen elfeledték, s csak e század elején fedezték fel újra; először a Georgeiskola, majd — a sors iróniájaként! — a fasizmus. Elegendő itt megemlítenünk, hogy maga a náci Reich hírhedt propagandavezére, Joseph Goebbels „vállalta” a németországi Hölderlin-társaság védnökségét, s Hanns Johst, a rendszert vakon kiszolgáló írók birodalmi kamarájának elnöke Hitler 50. születésnapján a *Hüperiónból* olvasott fel az „irodalomértő” Führernek. A sors igazi iróniája ez — bizonyítja Peter Weiss legújabb drámája, hiszen Hölderlin a számtalan kis államocskára szakadozott, forradalmi cselekvésre képtelen Németföldön kora egyetlen igazi és mindvégig következetes forradalmára volt.

Ez a dokumentum-dráma a nagy költő életének mintegy fél századát követi végig, a tübingeni diákévektől halála esztendejéig. A lázadás eszméjétől fűtött Hölderlin mintegy Napként a középpontban áll — s körülötte bolygók alakjában váltják egymást Hegel, Schelling, Fichte, Goethe, Schiller és a színdarab végén a fiatal Marx is megjelenik a színen. Életdokumentumokból kihámozott valóság és szuverén jogú drámai fikció ötvöződik a dialógusokban, s mindez a szerző modern történelem- és Hölderlin-értelmezésének szolgálatában. Peter Weiss merészen állítja szembe hőseit, s a személyközi konfliktusok során a német szellemiség nagyjait rendre elmarasztalja a kompromisszumra hajló élet vállalása miatt. A párbeszédekben — céljának megfelelő módosításokkal — részleteket vesz át Hölderlin műveiből, hogy velük is igazolhassa tételét: hőse forradalmi töretlenségét.

Az itt következő hatodik képben, amely a második felvonást nyitja, a szicíliai Empedoklész példamutatása áll előttünk. Miután társadalomváltoztató harcában a világ ellenszegülése és értetlensége miatt elbukott, egyetlen utolsó lázadó gesztusként az Etna kráterébe ugrik, hogy ezzel is intó példát adjon „az utána jövőeknek”. A Hölderlin—Empedoklész párhuzam itt nyilvánvaló; a költő saját magáról mintázta hőseit, mint a XIX. század utolsó éveiben írt *Empedoklész halálában*, amelyben — Pierre Bertaux francia irodalomtörténész szerint — a Szabadság, Egyenlőség és Testvériség eszméi szólalnak meg. Hölderlin a Nagy Forradalom eszméinek honi megvalósíthatatlansága folytán hőséhez hasonlóan maga is a „potenciális lázadó” szerepére kényszerül. S példaadása — forradalmi eszméssel átmegegyező életműve — máig világít.

Az idén több német nyelvű színház (Hamburg, Berlin, Stuttgart, Basel) mutatta be Peter Weiss művét. Az 1972—1973-as évadban hazai közönségünk előtt is színre kerül egy-egy bukaresti és kolozsvári színházunk előadásában. A *Marat—Sade*, a *Dal a luzitán szörnyről*, a *Vizsgálat* és más drámák után egy újabb nyugtalanító, szenvedélyes vitákat kiváltott Peter Weiss-alkotás indult el világhódító útjára.

R. J.

II. FELVONÁS

Hatodik kép

Székek, egy heverő, könyvhalmok, egy asztal papírokkal. A falon a föld keleti és nyugati féltékéjét ábrázoló térképek. Kilátás az őszi tájra. Jelen van Hölderlin, Hegel, Neuffer, Schelling, Schmid, Sinclair, Wagner üvegezőmester, a dalnok. Schmid szakadozott egyenruhában. Mind ülnek, Hölderlin kivételével, aki éppen előadásra készülődik. Később, beszéd közben, Hölderlin nagyon mozgékony, ideoda járkál, hadonászik. Magasított pódiumon a kórus. Hermokratész alakítója: ugyanaz a színész, aki Karl Eugen herceget játszotta. Panthea alakítója: ugyanaz a színésznő, aki Wilhelmine Kirmset játszotta. A kórus feladata, hogy tágabb érvényt biztosítson Hölderlin saját látomásának és hangjának. Amit a kórus mond, azt a hallgatóság Hölderlin mondanivalójaként is értelmezi.

DALNOK: Hatodik kép amelyben Hölderlin ideutazott barátainak az Empedoklész témáját kifejtő Színhely a novemberi Homburg fenn a tetőn

ezerhétszázkilencvenkilencben amidőn a világ átkaitól rejtőző üldözött Wagner üvegezőmesterhez költözött A Hüperion második kötete megjelent itt de sem ez sem a nagy ódák őt fel nem mentik

az élet gondjai alól éppen ezért Sinclairtól és anyjától ő támogatást kért mert nem akart szegény éhen pusztulni mint

a koldusok hada a külvilágban kint Neuffer papi lakjából érkezett köpcösen Schelling Jénából jött meg ahol az egyetem

tanáraként babér már jutott neki bőven Hegel pályája is felfelé ívelőben mert apai jussával takarékosan élve házitánítóságtól ez tovább megkímélte s időt adott megírni a korszakalkotó művet

így csaknem mind akik e hegyen összegyűltek megállapodott és tisztelt városlakók csak Schmid a dragonyos visel feslett zakót

hogy kvártélyára térjen kell még néhány arany mert mundér és adósság mindene ami van

SCHELLING: Mit keres körünk első számú lázadója

Karl főherceg hadseregében hogy a legkétségesebbnek a honért vállalt halálnak kitegye magát

SCHMID: Mert a forradalom legnagyobb árulójáról van szó A német jakobinusokat éppúgy

akár párizsi testvéreiket

Buonaparte csavában hagyta

A piramisok árnyékából alig menekül a Szfinx még gúnyosan kacag utána s már nincs más az eszében mint megzabálni

egész Európát

HEGEL: Ő Caesarral

és Sándorral hasonlítható össze

Az ilyen egyéniségek akarata

a világszelmet juttatja szóhoz

Korunk parancsait

tiszta tekintetükkel felismerve

megragadják ami

már fejlődésre érett

HÖLDERLIN: Szörnyeteg ő

HEGEL: Én hősnék nevezem

Intézkedései

az új évszázadot

készülnek alakítani

HÖLDERLIN: Lábbal fogja tiporni

HEGEL: Célja egy erős állam

alapítása

Az állam a törvények őre

Ahol törvényesség uralkodik

ott ésszerűség van

HÖLDERLIN: Korábban

az elmélet neked

faltörő kos volt

mellyel a valóságot

lehetett ostromolni

Most pedig felépítsz magadnak

egy ostromolható államot

csupán

hogy elméletedet

igazolja

SCHMID: Természetesen

Mert ő akárcsak Schelling

szemét egy tanszékre vetette

HEGEL: Az adott valóság

talaján állok

Te és Holder

örökké azon vagytok
 hogy áldozatot hozzatok
 Téged a puszta
 kilátástalanság
 pisztoly felé taszít
 Holdert pedig
 oly magasságba vonzza
 hogy saját maga is
 messze tűnik önnön látóköréből
 NEUFFER: És mindkettő külsőre
 sápadt nagyon s kopott
 HEGEL: Holdernek éppen
 eljött a napja
 ilyenkor nekiindul a mezőnek
 le Frankfurt irányában
 hogy a gesztenyefák alatt
 Diotimája
 lehelletét
 érezze
 Időközben Buonaparte
 előkészítette az államszínyt
 NEUFFER: Már boldog voltam te bolond
 hogy Susette-et
 leráztad a nyakadról
 HEGEL: De hiszen még szüksége van
 istennőjére
 hogy bujaságát
 a szellem világában szublimálja
 DALNOK: Ti akik a német kedélyességben
 éltek
 az időt fecsegéssel el ne fecserejlétek
 addig míg el nem tűnik Hölderlin
 hallgassátok
 tőle mit megtalált a tartós igazságot

Azonnal belép a kórus

KÓRUS: Ki Empedoklész
 HÖLDERLIN: Halálos ellensége
 bármilyen egyoldalú létnek
 Ő megveti a szolgálalkúség
 tákolmányát
 és gyűlöli
 aki a bőrét félti
 és hivataláért remeg
 KÓRUS: Merre él Empedoklész
 HÖLDERLIN: Olyan államban él
 amelyben a papok
 s az írástudók uralkodnak
 amelyben bensőből
 szabadon semmi fel nem törhet
 és minden tettnek
 állandóan korlátokat emelnek
 KÓRUS: Hol van ez az állam
 HÖLDERLIN: Ott van
 hol városokon és mezőkön túl
 sivár a táj
 ahol kiégett steppék
 kapaszkodnak a hegyre
 amelynek legmagasabb csúcsa
 az óriási vulkán
 felhőkbe burkolózik
 Etnának nevezem

az államot pedig
 Agrigentumnak
 KÓRUS: Milyen korszakban
 HÖLDERLIN: Ötszáz esztendővel
 időszámításunk előtt
 és ma
 KÓRUS: Miért oly távol
 miért e helyen
 HÖLDERLIN: Mivel egy mitikus alaknak
 meg kell jelennie
 most
 midőn a nagy forradalom
 tüze elhamvadott
 és csupán egyesekben
 parázslik még tovább
 Mivel valakinek
 ki az órák számlálását megunta
 emlékeztetnie kell arra
 hogy ami valaha
 izzással égett
 és a végtelen elmulásba
 süllyedt
 erős fuvással
 ismét
 lángra lobbantható
 KÓRUS: És hogy akarja ő ezt
 bebizonyítani
 HÖLDERLIN: Egyetlen szabad
 elhatározással
 Miközben nemcsak
 az eszmére bizza magát
 hanem
 az eszme köréből
 kítör
 mindent felad
 mi szokás hagyomány
 és elrendeltetés
 s így megmutatja hogy
 mi a tennivaló
 Ő
 filozófus természetbuvár
 építész orvos
 akit sokan kiszemeltek királynak
 végleg lemond
 minden kötésről tiszteletről
 s megtestesíti
 az ijesztőn várattalant
 amely az ő számára is
 a bukást
 jelentheti
 HEGEL: Miért nem marad inkább
 államában Agrigentumban
 hogy ott helyzete révén
 változásokat hozzon létre
 HÖLDERLIN: Mivel ez olyan állam
 amely megdermedt
 amelyet meg nem rázkódthatat
 csupán egy rendkívüli
 tett
 HEGEL: Királlyá
 koronáztathatná magát
 HÖLDERLIN: Ez többé már nem
 a királyok kora

SCHMID: És az egyeseké
sem többé
hanem a tömegeké
HÖLDERLIN: Most az a helyzet hogy
minden lidérces álomban hever
megrontva főpapok
litániáitól
meghamisítva azok könyveit
akik olvasni tudnak
Hazugság

minden szó
amelyet az uralkodó
tisztviselők hierarchiája
száján kiejt
Mát tehetnének itt a dolgozók
a műhelyekben és boltokban
a vesszőtől félemlítetten
hogy azt a keveset is elveszíthetik
ami keresetük

S nézzétek a föld népét
melyet a kezdet kezdetétől
megfosztottak minden tudástól
tévhitel telve
hogy csak örök kinszenvedés
lehet az osztályrésze
Ő lépésével
felrázza ebből az álomból őket

KÓRUS: És hová vezet
őt ez a lépés

HÖLDERLIN: El a városból
el a felhalmozott
gazdagságból
mezőkön és dombokon át
fel az Etnára

NEUFFER: Akárcsak az Olümposz volna

HEGEL: Nem fogják érezni hiányát

HÖLDERLIN: Csak most kezd
igazán élni

SCHELLING: S ellenei majd kiaknázzák
vonzódását a kiszámíthatatlan tettez

Terve ismertté alig válik
már jönnek áradatban
betölteni azt az üres teret
melyet hátrahagyott
és átkok hullanak
reája

s kimondják
száműzetését

KÓRUS: Ez Empedoklész akiről itt
hallunk

Sokat tett ő
az utak építése
és a folyók szabályozása végett
A földeken
bevezette a mesterséges öntözést
A kóroknak hadat üzent
orvosságaival
Fáradhatatlanul
tanította
az ifjúságot

HÖLDERLIN: S amint vártátok
a legfőbb pap

Hermokratész készülődik hogy vádat
emeljen ellene

SCHMID: És példaszerű tettét
a polgárok előtt olyan
ijesztő veszélynek mutatja be
hogy ezek meg nem érthetik
és elvakultan
tőle eltántorodnak

A kórusból előlép Hermokratész alakítója

HERMOKRATÉSZ: A népnek ellensége ő
Semmibe vette

a többség elhatározásait
Galádul szövetségre lépett
a sötét hatalmaival

Jaj annak
aki egyetlenegy szavát
ezután barátságosan fogadja
ki szállást ad neki
ha éjjel ajtajához
megérkezik
s aki

ha eléri a végzet
meggyújtja síri lángját
Bűnhődjék idegenként
és pusztuljon el a vadonban
Gyom és bogáncs
nőjön fölötte

WAGNER ÜVEGEZŐMESTER: Hát senki
sincs itt

ki oldalára álljon
Tetteiben kellett hogy
segítsék
barátok követők

Hol vannak most
KÓRUS: Hol vannak mindazok
akik vele

a jövőt tervezgették
körültekintően tanácsot ültek
jóváhagyták végzéseit
és akiknek bírálatát
nyíltan fogadta

SCHMID: Micsoda kérdés
Hiszen tudjuk nagyon jól
hogy társakból milyen hamar
lesznek férgék és hullók
amelyek a kárhóztatottnak
belsejébe vájják be magukat
s szétmarcangolják

HÖLDERLIN: Itt van Sztrato
az ő testvére

nagy úr Agrigentumban

KÓRUS: És mit mond

Sztrato

SINCLAIR: Sztrato hallgat

WAGNER ÜVEGEZŐMESTER:

Édestestvére

Kell hogy segítse

KÓRUS: Sztrato ellenzi

Az idő még nem érett

úgy véli

Várakozást

tanácsol

SCHMID: Mint a mi Hegelünk
HEGEL: Káros lehet a döntés
ha túl korán jön
Pusztulásra ítéltetik
a fölkelés
ha akkor indítjuk mikor
csak kevesen
követhetnek bennünket
Gyilkossá válik
aki olyan időben
fecseg
mikor a titoktartás
törvény
HÖLDERLIN: Az én emberem
hangja ez
Így
kell ebben
a szomorújátékban
nyilatkozni
KÓRUS: De mindenütt sok fiatal
áll Empedoklész oldalán
készlen lennének bármelyik napon
bárhol
őhozzá csatlakozni

A kórusból előlép Pauszaniász alakítója

PAUSZANIÁSZ: Meddig kell
várakoznunk

Azt hallottuk évtizedeken át
az idő még nem érett
Ez egy további évszázadig is
eltarthat
ha mi magunk
nem lendítünk az idő kerekén
HÖLDERLIN: Pauszaniász követi őt
tanítványa segítőtársa
ővele útra kél
hogy a hegyekben
közösen táborot verjenek
és kiképezzék ott
a harcosokat
akik a hozzájuk vivő
nehéz utat megtalálják
hogy később a megújulást
Agrigentumba elvigyék

WAGNER ÜVEGEZŐMESTER: Én még
mindig nem értem

a városban miért nem gyűjti
bizalmasait önmaga köré
Ott rejtekhelyre fegyvertárra lel
és könnyebb
az ellátást megoldani
s ha kell
gyógyítani a sebesülteket
HÖLDERLIN: A sorsa
kimondhatatlanul
kemény s rideg
Az idegen világot
s alakjait
melyekre még
nem ismerünk
hasonlatot

igyekszem
közelebb hozni
Figyeljete hát jól ide
talán így áthidalható lesz
a nagy távolság
közöttünk
és a merész
távoli téma közt

WAGNER ÜVEGEZŐMESTER:

Földművesekre pásztorokra lel majd
akik a városi útjából
kitérnek gyanakodva
és a nyomát
szaglászó zsoldosoknak
egyetlen rézkrajcárért
elárulják ösvényét
KÓRUS: Empedoklész és Pauszaniász
egy éjen s napon át
mezőkön erdőkön keresztül
vonultak
viharfelhő volt háztetőjük
kiégett föld az ágyuk
A járt utaktól távolodva
és kevés zsákmányt ejtve
kopár sziklák között
fáradtan rábukkannak a tetőn
néhány viskóra

*A kórusból előlép egy paraszt
alakítója*

PAUSZANIÁSZ: Kevés kukoricát
szeretnék

és egy korsó vizet
megvásárolni tőled

PARASZT: Sok ajtó megnyílik a pénz
előtt

nem az enyém

PAUSZANIÁSZ: Megfizetünk bőségesen

PARASZT: Menjetek máshová

PAUSZANIÁSZ: Egy darab rongyot adj
hogyan

a lábára tekerjem

Éles kövektől
véresre sebeződött

Nézz csak reá
ne hagyd kinn várakozni

ilyen napon

mikor a hegyek vadjai
a tűző sugarak alól

barlangba menekülnek
PARASZT: Ismerem őt

Ez az az átkozott

Agrigentumból

El innen veletek

SCHMID: Biztos vagyok

úton már a szabadsapat

Hozzájuk csatlakoznék

KÓRUS: És úton vannak

állig fegyverben a kohorszok

testőrei a papság

és a tisztségviselők istállójának

lőhetnek szúrhatnak lenyakazhatnak

a kínzás minden csínját-bínját ismerik
felgyűjtnak minden kunyhót melyre ő
tekintett
füstbe fullasznak asszonyt gyermeket
fára akasztják a szegény parasztot
HEGEL: S ha történelmileg tekintjük
mindez megérhető
Csak erőszakkal
válaszolhatnak hogyha államuk
megmaradása forog kockán
legyen bár
mégoly tökéletlen
ez az állam
SINCLAIR: E mindentudó
férfiúval
Sztrato egy véleményen nem lehet
Töprengenie kell ezen az órán
hogy Empedoklész
miként segítheti
tudnia kell
hogy a testvére
számít reá
SCHELLING: Én úgy vélem hogy ez
időben

a szellemek immár megoszlanak
s a bátrak Empedoklész
oldalán állanak
míg Hermokratész
a nyúl szívűek tömegét
maga köré csoportosítja
DALNOK: A baj csupán
hogy mindazok
kik szeretik a hőst
amíg virul s ragyog
tőle eltántorodnak
midőn komor lesz
és napja áldozóban
KÓRUS: Megtámadottan
a kis zöld madaraktól
melyeknek éles csőre
hasítja halántékukat
a vadonban haladva hol
kigyók skorpiók moszkitók nyüzsögnek
láztól aléltan
légszomjtól fulladozva
Empedoklész
és mellette
Pauszaniász
EGY HANG A KÓRUSBÓL: De a

néhány földművelő
aki urát
elhagyta gyűlölettel
most hozzájuk csatlakozik
Egy sovány öszvért
hoznak magukkal
hogy Empedoklész útját
megkönnyítsék
EGY HANG A KÓRUSBÓL: Csupán az
a remény

hogy egyvalaki útra kel
akiről azt suttozták
a helyzetünkön

javítani akar
nekünk elég volt
hogy vályogkunyhónkat elhagyva
a machetákkal
őhozza utat vágjunk
KÓRUS: Aztán megint tuskés bozót
kudarcos út mely csúcsra nem vezet
bolyongó visszatérés
éhség és szomjuság
HEGEL: Ez az amiért ő
ilyen ugrásra készül
A pórok legnyomorultabbjaként
odavetni magát
s a sziklán
haldokolva
fejét zúzatni szét
SCHELLING: Kezdem már
Empedoklész tettét
költői magatartásként
megérteni
HÖLDERLIN: Futva terjedt a híre
hadjáratainak
Más vidékeken is
hasonló készülődik
Már hallani
rabszolgák ellenállásáról
az ezüstabányák mélyén
úgy hírlik
városaink
bűvös csöndjében
hogy a hegyekben
hatalmas hadsereg
gyülekezik
WAGNER ÜVEGEZŐMESTER: E
maroknyi sereg

mely alig áll
a lábán
hogyan segíthetne bennünket
Inkább nekünk
kellene megmenteni őket
ott távol a hegyekben
HÖLDERLIN: Igazat beszélsz Wagner
Így szólalna meg Empedoklész
Az önelégültségből
kimeneküljetez
Ne várjátok hogy
mások segítsenek
ha önmagatokon ti nem segíttek
Saját korotok kapuját kitarva
induljatok az út szabad
SCHMID: Sztratónak bizonyára sikerült
a sötétség leple alatt
a csapatokat megkerülni
és Empedoklészhez elérni
KÓRUS: Sztratóról semmi látható jel
A kis csapat lassan kapaszkodik
legördülő kövek között
Lent a völgyek ölén
az üldözők ebfalkája csahol
EGY HANG A KÓRUSBÓL: A szolgák
egyike

ki tanyájáról jöve
alig néhány napot

vándorolt Empedoklész oldalán
s szabad emberré lett
most ott hever kimúlva
A legyek lárváikat ültetik
puffadt testébe
a továbbvonulók
vizzik dárdáját
melyet magával hordott
KORUS: Panthea azonban
Panthea
kit Empedoklész
a hűgának nevez
nem marad többé
apja Kritiász pap
házában
Felöltve egyik
szolgálólánya köntösét
haját szakadozott
kendőjével lekötte
megtöltve batyuját
gyümölcscsel és füvekkel
a malária ellen
és éles törökkel
is felszerelten
végighaladt
a mezők útjain
felismeretlenül jutott át
a falvakon
a nagy magaslatig
ahol most
a társát keresi

A kórusból előlép Panthea alakítója

PANTHEA: Akiktől vártuk
azok közül egyik sem
lázadt föl
a fennálló uralom ellen
Ők valahányan
akik kényelmes
városi irodákban
hangoztatták
az elnyomott osztályok
harcának fontosságát
leereszkedően beszélnek
Empedoklészről
aki úgy véli
hogy ezt a harcot
az ország pusztaságain
lehetne kezdeni
NEUFFER: Még ez is Holder
Azok sorába
akik lemondtak
összes kötelmeikről
a biztonságról és melegről
te még egy nőt is
oda akarsz állítani
HÖLDERLIN: Mert társához hasonló
Egymáshoz tartoznak
ők kölcsönös kötéssel
KORUS: Az Etna kénbűzös párázatában
a látatörmelék között
a kráter tövében közvetlenül

hidegtől remegőn
szürcsölve az esővíz
utolsó cseppjeit
a levágott
öszvérenek
romlott és rágós húsát
kiöklendezve
s kapkodva levegő után
Empedoklész
gyötri a láz
és lába vizenyőtől
megpuffadt
NEUFFER: Elég
Végighordoztad hősödöt
ősvilágok kopár térségein
silány felszerelése
nem óvta őt
a reá váró szenvedéstől
Utánpótlásról
ő nem gondoskodott
egészsége
a lehető leggyatrább állapotban
Vajon mit gondol
Pauszaniász segítsen rajta
mert a legényektől
akik hozzájuk csatlakoztak
és az egész dologról
nincsen fogalmuk
nem várható megoldás
kínózva hasmenéstől
lekucorodnak a
bokrok mögé
Ott fenn
kérdzem én
még mi
a keresnivalója
HÖLDERLIN: Sem halálosan elcsigázott
sem kétségbeesett
előbb mint sokan mások
akik úgy érzik hogy virulnak
Mit számít
hogy vacog a foga
Értelme tisztább
mint valamennyiötöké
ott lenn Agrigentumban
kik meghatározott órában
a levest lefetyelíték
HEGEL: Minden hasonlatnak
füle-farka kell hogy legyen
A töled bemutatott Empedoklész
eszélős és
utópikus alakká válik
bár társadalmi
helyzete folytán
megvolna a nyugalma
higgadtan s bölcsen
magában mérlegelni
a gyakorlat kérdéseit
HÖLDERLIN: Ti vagytok
az elvakultak
Nem értitek meg
hogy ez a láz e légszomj
a saját kórotok

mely őt támadja meg
mivel ti
begyepesedve védekeztek
nehogy a tengődésnek sorvadásnak
ő véget vessen
éheznie azért kell
mert ti
bőfögve és meghájasodva
ijedten bámuljátok
mily erőfeszítéssel
igyekszik az inséget
köröttünk elhárítani
EGY HANG A KÓRUSBÓL:

Pauszaniász

ereszkedj te a völgybe
kémeled ki hátha
közeleg az erősítés
Ejtsél vadat
és hozz vizet nekünk
PAUSZANIÁSZ: S amikor nappalok
és éjszakák után
lenn megérkeztem
ráleltem Pantheára
PANTHEA: S mert tudtuk
hogy nem közeleg senki hozzánk
csupán a fogdmegek
a kaszárnyákból
és már messziről láttuk
csillogni kardjukat
útnak eredtünk
a szenvedőhöz
hogy a füvekkel
gyógyítsam őt
KÓRUS: Az évszakos szelek pedig

dühöngnek

tűzeső hull a mennyből
A szikkadt fű elég
A parasztok rémülten
mutatnak az Etnára fel
s a jóltáplált és
páncélos katonák
közelednek már a menekülők
nyomában vannak
PANTHEA: Egy patak partján
mely a viharban medréből kitörve
vad zúgással zuhog alá
a hátam közepén
elért a nyilvessző
éles dőfése
A gyógyírral vidd el a batyut hozzá
kiáltom még a barátom után
ne tétovázz

KÓRUS: A víz mélybe sodorta
a völgyben találtak reá
s akik meglelték látták
hogy Kritiász
leánya volt
s azt is láthatták
amint összezúzódva ott hevert
hogy méhében gyümölcsöt hordott
Empedoklész fiát
ő Panthea
Panthea

mit Empedoklésznek elhozta
olyan erőt öntött belé
s harcostársaiba
hogy ellenálltak
néhány napig
a zsoldosoknak
akik golyókkal
árasztották el őket

HÖLDERLIN: Pauszaniász földre
hanyatlik

a földművesek védekeznek
míg elfolyik a vérük
csupán egyikük menekül meg
hogy elterjessze
a hírt lenn a falukban
miként tér ki
Empedoklész az ellenség elől

EGY HANG A KÓRUSBÓL: Mellén és
lábán

súlyosan eltalálva
kövek közén
utolsó erejével
vonszolva el magát
eléri mégis
az Etna csúcsát
Mélybe veti magát
az óriási
tűz katlanába
és ugrás közben
a kráter peremén
hátrahagyja repedt
vassaruját
melyet a városban alant
a latrok mutogatnak
mintha az ő győzelmük
jelképe volna
pedig legyőzetésük
jele

HÖLDERLIN: Mert ő
aki önnönmagának
sosem lett árulója
aki napjaiból
a nádgerincűeknek
egyet sem engedett át
ő példaképe lesz
azoknak kik utána jönnek
Ha neki és elvbarátainak
a kor nem is volt kedvező
mi mégis látoi leszünk
amint minden kárhozatás
és minden hamis susmogás
elszáll a semmiben
és maradandónak marad
cselekvése e keveseknek
akik sokakká lesznek

Hölderlin teljesen kimerülten áll. A többiek hallgatnak. Néhányan felemelkednek, látszik rajtuk a megilletődöttség.

DALNOK: De ők kik régen értőn
fogadták verseit

most ijedten hallgatják amit feltár nekik
Azonos lobogó alatt indultak útnak
s most látjuk hogy külön más-más

irányba jutnak
A forradalom óta tovazállt évtized
elragadta magával a volt hevületet
senki nem ringatózik a múlt emlékein
Hogyan viselhetné el ezeket Hölderlin
Barátai nézzétek mily fiatalok ekkor
mind alig harmincéves s már jön is az
öregkor
a következő század nem ért el kezdetére
s Hölderlinnek van benne még több mint
negyven éve

*Hölderlin gyorsan el. Sinclair követi né-
hány pillanat múlva. Csak a kórus ma-
rad a helyén.*

SCHMID: Hogy így eltávozott és
emberkéz nem temette el
és emberszem nem látta
a hamvát

SCHELLING: Pedig korábban
oly boldog volt gyakorta
hogy itt a földön járhatott
és emberek között volt
Mi történt hát vele

WAGNER ÜVEGEZŐMESTER: Az ügye
rosszul áll

hallom őt éjszakánként
ide-oda rohanni a szobában
s bár senki sincs vele
beszél
kérdesz felel
perlekedik s kiáltoz
SCHMID: Elérte már
a határvonalat
KÓRUS: Alig felfogható

hogy egy tett
mely gonddal jár csupán
és először megrémít
nagy ürességével
amelyet hátrahagy
hirtelen hatni kezd azokban
akikhez eljutni akart
és nyugtalanságot kavart föl
mely egyre inkább terjed

PANTHEA: A parasztek földművelők
és a pásztorok látják
ami a birtokok gazdájától
és képviselőiktől származik
az ellenük
csak ellenük szegül
s hogy Empedoklész
akit távozni hagytak
mindezekon
változtatni akart

PAUSZANIÁSZ: A mesterek segédek és
a kis kereskedők
a városban látják
hogy minden uzsorás
kinek góg és aljasság
van a szavaiban
a paloták urainak
oltalmát élvezi
s hogy Empedoklész
akit távozni hagytak
mindezekon
változtatni akart

KÓRUS: Mérlegeljétek hát
a felhívást
mely a hegyek
csöndjéből érkezik
és foglaljátok magatok
szavakba
és cselekedetekbe

Ritoók János fordítása

Baász Imre: Prométheusz

